Jolsvai András

Barátságos arcot kérek!

regény

1.

– A kirelejzumát! – mondotta Váraljai (Weisz) Jenő, amikor belépett az előszobába. – A kirelejzumát! – erősítette meg az ismétléssel, miközben levette bárányszőrrel bélelt barna bőrkabátját, kucsmáját, és kilépett a kalucsnijából. Mire a haját is megigazította a félhomályos előszoba tükrénél, Rezsin, a felesége is kicsoszogott a konyhából, évtizedes mozdulattal végigsimított a férfi balkarján – ez a mozdulat egyszerre volt üdvözlés, biztatás és vigasztalás – és anélkül, hogy felnézett volna, annyit mondott csak, hozom.

Aztán megjelent egy dobozzal a kezében. Nagyobb méretű fadoboz volt, varródoboz lehetett egykoron, teteje intarziás díszítéssel készült, az oldalán kis lakat. Váraljai (Weisz) Jenő a mellényzsebéből apró kulcsot vett elő, kinyitotta a lakatot, majd bólintott, átvette a felesége kezéből a dobozt, aztán bement a nappaliba, és becsukta maga mögött az ajtót. Rezsin megvárta, amíg felgyullad a fény a fotel melletti állólámpában – a nappalit az előszobától egy kétszárnyú, tejüveggel bélelt ajtó választotta el – aztán visszament a konyhába, leült megszokott hokedlijára, könyökét az asztalra támasztotta, és várt. Nem gyújtott villanyt, hagyta, hogy a januári délután sötétje belepje körülötte a teret.

Negyven-negyvenöt perc múlva állt fel, amikor meghallotta az ajtó nyikorgását. Az előszoba közepén találkoztak, Rezsin átvette a dobozt a férjétől, cserébe kezébe adta a lakatot, mely addig a köténye zsebébe pihent, megvárta, míg a férfi összekattintja, aztán elindult vele a hálószoba felé.

Egy perc múlva mindketten a konyhaasztalnál ültek.

– Levest is kérsz?

– Mi a második?

– Sárgaborsó.

– Fasírozottal?

– Szafttal. A kis Suhajda azt mondta, elfogyott a sertéshús a hentesnél, mire beért.

– Mondtam, hogy hozok én, ha kell.

– Hogy lesz abból vacsora, amit délután hozol?

– Beteszed a jégszekrénybe, és másnap megcsinálod.

– Már nem jár a jeges se. Azt mondják, télen nincs kereslet.

Váraljai (Weisz) Jenő nagyot sóhajtott, aztán azt mondta.

– Akkor kérek levest.

Rezsin helyeslőleg bólintott, levette a gázrezsóról a lábost, rutinos mozdulattal átöntötte tartalmát egy csorba levesestálba, és az asztal közepére tette. Váraljai (Weisz) Jenőnek összefutott a nyál a szájában.

– Köménymagos?

– Ahogy szereted.

Aznap már nem is esett több szó közöttük.

1952. január 12-e volt, a nap 16 óra 22 perckor nyugodott, hőseink, ahogy szokták, pontosan tíz órakor oltották el a hálószobai olvasólámpát. Rezsin, azaz Spách Regina rögtön mély álomba merült – hogy aztán hajnalban felriadjon, csatakosan, valami szörnyű rémlátomástól gyötörve – Váraljai (Weisz) Jenő viszont még sokáig forgolódott, s közben végiggondolta egész napját. Szokásos napnak látszott, reggel hétkor a Pannónia úti telepen kezdett, melyet már második éve ő vezetett. Fél nyolckor rövid értekezletet (röpgyűlést) tartott a beosztottjainak, az egész lement tíztizenkét perc alatt, itt mindenki tudta a dolgát, nemigen kellett magyarázni. Aztán rovancsolt a jutaraktárban, aztán megebédelt (zsíros deszkát töpörtyűvel és hagymával, egy korty kóser pálinkával leöblítve), aztán éppen nekiült, hogy előkészítse a hétvégi összesítést, amikor megcsörrent íróasztalán a telefon. Jászné volt, a személyzeti osztályvezető, Jászné elvtársnő, aki még csak három hónapja vezeti az osztályt, és máris széleskörű utálatnak örvendett a vállalatnál. (Nem volt ez ritka ebben a beosztásban.) Jásznénak seszínű, kopott hangja volt, azon utasította a Pannónia utcai telep vezetőjét, hogy azonnal keresse fel őt a központban.

Váraljai (Weisz) Jenő becsukta a mappáját, kigyalogolt a Váci útig, megvárta az első villamost (épp egy ötvenötös jött, pedig jöhetett volna hármas is), a Nyugatinál várt vagy öt percet az átszállásra, de aztán fázni kezdett a lába, így hát elindult gyalog a Sas (helyesen Guszev) utcai központba. Tizennégy perc alatt tette meg az utat, három percbe telt, mire feljutott a páternoszterrel a hatodikra, háromnegyed egy előtt kopogott be a Jászné titkárnőjének az ajtaján.

– Mi tartott ennyi ideig? – kérdezte a személyzetis, mikor végre a színe elé jutott.

– Az út! – válaszolta Váraljai.

Jászné akkor nézett rá először.

– Ha csak úgy nem.

Az asszony (fáradt arcú koranegyvenes, acélkék kosztüm, trottőrcipő, zsabós fehér blúz) az irataiba mélyedt, úgy kérdezte.

– Magának nem jár vállalati gépjármű? Telepvezetőként?

– Jár, de nem igényeltem. Nem tudnék elég feladatot adni a sofőrnek a holtidőkben.

– Mi meg várjunk itt magára órákig? Nincs ez helyesen végiggondolva, Váraljai elvtárs.

– Akkor majd végiggondolom.

Jászné elmosolyodott (nem állt jól neki, ahogy egy hiénának se szokott), helyet mutatott a férfinak egy kerek dohányzóasztal mellett, de ő maradt a maga helyén.

– Kabátoljon le nyugodtan, Weisz elvtárs, nem fogunk túl hamar végezni.

A telepvezető szót fogadott, aztán visszatelepedett a helyére, és azt gondolta, szórakozzál csak velem kisanyám, egész nyugodtan, én már harminc éve itt dolgozom, és lefogadom, hogy te meg már három hónap múlva se fogsz itt dolgozni.

– Kellene egy új önéletrajz, Weisz elvtárs.

– Kinek kellene?

– Nekünk. A vállalatnak. A pártnak. A magyar népnek.

– Felmerült talán valami új szempont?

– Ne vegye zokon, de ezt nem kötném az orrára. Maga csak írja meg azt az önéletrajzot.

– Tavaly is írtam hármat.

– De idén még egyet se.

– Január 12. van, ha szabad megjegyeznem.

Jászné hirtelen felpattant az íróasztalától, csípőre tette a kezét, és egészen magas fejhangon süvítette.

– Maga most kinek az oldalán áll, ha szabad megkérdeznem, Weisz elvtárs?

– Én világéletemben a haladás oldalán álltam, elvtársnő.

Jászné Szima Jolán kevés híján elvesztette a türelmét, de aztán csak eszébe jutott, miért is vannak itt.

Vett egy nagy levegőt, aztán még egyet – mellei segélykérően próbáltak menekülni a szűk blúz fogságából – aztán a tőle telhető legnagyobb nyájassággal azt mondta.

– Ne veszítsük el a fejünket, Weisz elvtárs, mert azzal csak az imperialisták malmára hajtanánk a vizet. Tegyük a dolgunkat, ahogy kommunistákhoz (itt észbekapott, és a kommunistákat haladó erőkre javította) illik. Maga írja meg az az önéletrajzot, én elolvasom, felteszek egy-két kérdést, és aztán végeztünk is. Meg vagyok értve?

– Megvan – felelte Váraljai telepvezető rezzenéstelen arccal.

2

„1896-ban születtem Mátészalkán. Szüleim fatelepi munkás-dolgozók voltak.

4 elemit és 4 tanonciskolát végeztem. Parasztszabóságot tanultam, melyet felszabadulásom után abba is hagytam. 1914-ben Budapestre kerültem az Ádám Miksa Rt.-hez. Itt mint raktári dolgozó dolgoztam egy évig. Egy év után mint raktárnok és mint eladó működtem. 1923-ig voltam az Ádám Miksa cégnél. 1923-ban megnősültem. 1926-ig mint ügynök dolgoztam a Gerő és társa illatszernagykereskedésnél. 1926-ban Varga Andor céghez kerültem, mint raktárnok. 1932-ig voltam itt állásba, majd 1932–1948 december 31-ig ennek utódjánál, a Pannónia Textilkereskedelmi Vállalatnál voltam. 1949 elejétől a Len- Kender- és Jutanagykereskedelmi Vállalatnál dolgozom.

1944 május 15-én bevonultam munkaszolgálatra, majd november 28-án deportáltak Mauthausenba. Onnan 1945 június 13-án tértem haza.

1914-től a mai napig igazoltan szakszervezeti tag vagyok.

MSZT-nek is tagja vagyok 1949-től.

Feleségem Guttmann Ignác rövid és kötöttáru cégénél mint tisztviselő dolgozott 1938-ig. Jelenleg betegsége miatt nem tud állást vállalni.

Egyetlen fiúgyermekem volt, aki 1944-ben meghalt.

Bp. 1952. január hó.

Weisz Jenő
XIII. ker, Balzac utca 35.”

Váraljai (Weisz) Jenő visszatette a kölcsönkapott golyóstollat a Jászné íróasztalának szélére, aztán visszaült a dohányzóasztal mellé, és várakozásteljesen kihúzta magát.

Jászné úgy tett, mintha semmit nem vett volna észre. Elmélyülten tanulmányozott egy gépiratot.

Ezt:

„Káderek munkaközbeni megismerése

Weisz Jenő (szül 1896, anyja neve Feldmann Eszter)

Beosztása: zsáktelep vezetője

Önéletrajzi adatai: szülei fatelepi munkások voltak, meghaltak, ő maga elemit és tanonciskolát végzett, parasztszabóságot tanult ki, amelyet aztán abbahagyott, 1914-ben Budapestre jött, és itt több helyen mint eladó majd mint raktárnok dolgozott a Pannónia Textilker Vállalatnál 1948-ig.

Katonai ideje: 1944 májusában bevonult munkaszolgálatra majd deportálták Mauthausenbe, és innen 1945. júniusában jött vissza.

Családi körülményei: felesége 1938-ig mint tisztv. dolgozott, jelenleg beteges. Jó családi életet élnek. Egyetlen fia 1944-ben meghalt.

Pártállása: pártonkívüli 1914-től szakszervezeti tag, teljesen passzív.

Jellemzése: Vállalatunkhoz 1949-ben került mint anyagbeszerző. Teljesen kapitalista módon gondolkodik a kereskedést illetően. Munkáját igen nagy szorgalommal és szakmai hozzáértéssel végzi, azonban a kérdést úgy kezeli, hogy adni-venni. Különösebb kifogás nem merült fel ellene, munkatársai azonban nemigen szeretik. Viccei „gúnyosak". Osztályvezetője Békési elvtárs sokszor ellensúlyozza „kereskedői tevékenységét".

Megállapodás: Többször beszélgettünk vele, hogy politikailag nem fejlődött semmit, pedig mint régi szakszervezeti tagnak bele kellene folyni azért a társadalmi munkában. Rámutattunk arra, hogy ez nem maszek kereskedelem, tehát változtasson a tevékenységén.

Javaslat: Bár szakmailag jól viszi a területet, azonban foglalkozni kell azzal, hogy utánpótlást biztosítsunk. A munkáját különben maradéktalanul ellátja, mozgékony és fáradhatatlan.

Bp. 1950. május 5. Stefán Andorné szem.vez."

Váraljai (Weisz) Jenő természetesen nem ismerte a káderlapját. Megismerni majd ötvenhat október végén fogja, amikor a Munkástanács tagjai feltörik a személyzeti osztály páncélszekrényét, és minden dolgozónak kiosztják a róluk készült jellemzéseket. Váraljai (Weisz) Jenő akkor gondosan elteszi a lapot abba a varródoboznak látszó intarziás fakazettába, melyet ennek az eseménydús januári napnak a délutánján elkért a feleségétől. Nem lepődik meg, amikor elolvassa, tisztában van vele, hogy a főnökei afféle kispolgári csökevénynek tartják, a beosztottjai pedig félnek tőle, de mindez őt már régen hidegen hagyja. Nem akar megfelelni senkinek, nem akar karriert se, egyszerűen csak túlélni akar, felelősséget is csak a családjáért vállal, Rezsinért, szegényért, aki bezárta a lelkét a világ elől, meg a legkisebb öccséért, aki nyolc évvel fiatalabb nála, és aki félig-meddig mindig is a fia volt – hogy aztán a Gyurka halála után teljesen az legyen.)

Jászné a fejét csóválja. Ez a Stefán Böbe is megéri a pénzét, káderlap címén egyszerűen lemásoltatta a delikvensek önéletrajzát, aztán hozzábiggyesztett egy vörös farkat, vannak még hibák, elvtársak, de majd kijavítjuk, hiába, már a pártiskolán is megúszásra játszott – jelzem, akkor még Kovács Erzsébetnek hívták, csak a vizsgák után ment hozzá a Stefán elvtárshoz, a tudszoctanárunkhoz –, nem csoda, hogy hamar kitelt a becsülete a Lenkernél is: azt mondják, a Köztársaság térre került,

aktatologatónak. De mostantól itt minden másképpen lesz, arra mérget lehet venni, ezt a Weiszet is, aki szó szerint ugyanazokat az életrajzokat adja be itt évek óta, gatyába rázom én hamar, mielőtt a tárgyra térnék, hadd tudja meg, hol lakik az úristen elvtárs.

– És mondja – nézett fel végre az aktájából Jászné – nem hagyott ki semmi lényegeset?

– Nem hinném – felelte Váraljai Jenő, rezzenéstelen arccal, miközben arra gondolt, hogy dehogynem, minden lényegeset kihagyott. Például, hogy tizennégyben azért jött föl Pestre, hogy ne vigyék el katonának, így aztán évekig papírok nélkül tengődött, alkalmi munkákból élt, és tömegszállásokon húzta meg magát, de mégiscsak megúszta a háborút: akkor tanulta meg egy életre, hogy a kisember csak önmagáért felelős. És kihagyta azt is, hogy a fia születése után évekig éjszakai munkákat is vállalt – pedig akkor már megbecsült raktárosa volt a cégnek – a cégnek, melynek lassan harminc éve a dolgozója, noha hívták már ezerféleképpen, tulajdonolták sokan, vezették még többen, szakemberek, pénzemberek, strómanok, most éppen egy hajdani pékinas vezeti, aki annakidején kenyérrel látta el a bujkáló kommunista pártpolitikusokat. És persze azt se írta bele, hogy is írhatta volna, hogy egyetlen fia, a szemefénye, aki olyan szép volt, mint egy filmszínész és olyan okos, mint a nap, nem meghalt negyvennégyben, hanem megölték, meggyilkolták, kivégezték, a Dunába lőtték. Ezt persze mindenki tudja, de nem illik beszélni róla, önéletrajzokba beleírni, hisz akik ezt tették vele, velük, itt vannak mind, mára becsületes munkásemberek lettek vagy szorgos hivatalnokok, elhivatott pártmunkások, akiknek egykori elhajlására már fátylat borított a jelen, és itt vannak azok is, csak azok vannak itt, akik mindezt látták, tűrték, segítették, akik a hasznot lefölözték, de aztán mosták kezeiket. Ők semmiről sem tudtak, ők semmiről se tehetnek, a lakást is csak állagmegőrzési okokból igényelték ki, végtére is nem lehetett tudni, mikor jönnek vissza, ha egyáltalán.

Nem, ilyesmikről hét évvel a háború után nem lehet beszélni. Ami volt, volt, ne a múlton rágódjunk, hanem nézzünk derűs arccal a jövőbe. A múltról csak szűkszavúan, lényegre törően. Weisz György fogtechnikus gyakornok húsz éves korában meghalt. Megállt a szíve. Isten nyugosztalja.